

MINNESORD PER GUNNAR EVANDER

Per Gunnar Evander avled den 16 maj efter en längre tids sjukdom. Han föddes i Ovensjö 1933, växte upp i Sandviken och blev alltså 89 år. Han debuterade som författare 1965 med novellsamlingen Tjocka släkten och skrev därefter ett 30-tal romaner, av vilka den sista blev I min ungdom speglade jag mig ofta (2005). Han skrev även hörspel för radion och scenpjäser. I många år var han producent och regissör på TV och har ett antal TV-filmer bakom sig. Han fick många priser och utmärkelser för sitt författarskap, t.ex. Svenska Dagbladets litteraturpris 1969, Svenska Akademiens Zornpris 1972, Litteraturfrämjandets stora romanpris 1975 och fackföreningsrörelsens Ivar Lo-pris 2003.

I november 2000 träffade jag Per Gunnar för första gången. Jag tog emot honom på Norrköpings Stadsbibliotek, där han skulle berätta om Samma sol som vår, den första romanen han skrev efter sju års tystnad. Han gjorde en enorm succé på ett stillsamt underhållande men också eftertänksamt allvarligt sätt. Vissa kontakter knöts den kvällen och Norrköpingsbesöken skulle bli flera. Norrköpings Stadsbibliotek ståtade plötsligt med en alldeles egen författare och jag hade fått en vän för livet.

Evandersällskapet bildades den 27 oktober 2004 i biblioteksteatern i Norrköping på initiativ av Holger Hårdänge, som känt Evander sedan ungdomen. Hårdänge blev också Evandersällskapets förste ordförande och sällskapets syfte är fortfarande att främja intresset för och förståelsen av Per Gunnar Evander och hans författarskap, dels att uppmärksamma och sprida kännedom om forskningen kring hans liv och verk. I sällskapets regi har det ordnats läsecirklar, filmkvällar och föreläsningar med utgångspunkt i Evanders författarskap, ibland med författaren själv närvarande. Han har också själv föreläst på Norrköpings Stadsbibliotek – jag minns särskilt när han berättade om Ole Söderström, som han kände mycket väl. Han ville aldrig ta betalt för sina föreläsningar – han kunde ju inte ta betalt av ”sitt eget bibliotek”.

Två av Evanders romaner kom i huvudsak till under de år, då han tillbringade mycket tid i Norrköping, Plötsligt medan dimman lättar (2002) och I min ungdom speglade jag mig ofta (2005), varav den senare utspelar sig i trakten kring Bärsjön i Kolmården, där berättaren hyr en stuga av en god vän. Skogen och terrängen påminner honom om hans älskade Gästrikland. Storlom häckar vid sjön, en fågel som med sitt ödsliga rop förstärker stämningen av saga och mystik. Det är en fiktiv berättare som har stora likheter med Evander själv. Romanen handlar framför allt om minnet av Per Gunnars dotter Andrea. Då, 2005, kunde han äntligen skriva om henne, det hade han inte kunnat förut. 1995 kördes Andrea ihjäl utanför Karlshamn i Blekinge. Hon blev bara 16 år.

Jag är själv med i romanen med namn och allt. Det är jag som är den gode vännen som berättaren hyr en stuga av. Att jag är bibliotekarie och att jag ägnat mycket tid åt spansk och latinamerikansk litteratur stämmer ju väldigt bra men däremot inte att jag varit rallyförare i min ungdom och dessutom en av Sveriges bästa. Inte heller att jag skrivit en bok om fjäderfån och deras skötsel, men Per Gunnar var ju tvungen att bättra på verkligheten en aning. Att vara romanfigur i en av hans romaner är naturligtvis min främsta merit som bibliotekarie och något som jag är väldigt stolt över.

Sorg och saknad har alltid varit självklara ingredienser i Evanders författarskap. Han kunde som ingen annan författare gestalta smärtan och vanmakten i en människas liv och ge ord åt vanmakten och vardagsrädslan. Det är ofta naket, närgånget och mycket självutlämnande.

Evanderläsare kan vittna om hur de engageras av den finkänsliga vardagligheten i hans böcker, en vardaglighet som också avspeglas i det avskalade språket. Alla överdrifter i språket undviks, då varje ord ska ha en äkthetens prägel. Här finns också ett vemod och en värnlöshet som känns ursvenskt såsom det skildras. Evanders huvudpersoner har det ofta glest mellan orden. Man tiger hellre än säger ett ord för mycket. För mig personligen har Evander alltid varit en tystnads författare, då han hade en särskild förmåga att skildra den kvävande tystnaden mellan två människor.

Jag blir upprymd och bedrövad på samma gång, när jag läser Evander, eller mittensalig, som han själv skulle uttrycka det. Hans texter rör mig och berör mig. Man får heller aldrig glömma att han dessutom var en rolig författare. Hans underfundiga och mycket svarta humor får mig att tänka på Kafka och Beckett. Evanders texter inger också alltid hopp, trots all sorg och trots all bitterhet. Att han hade ett förflutet som dramatiker märks om inte annat i dialogen och hur han hanterade den. Det språk han använde är inte alls någon kansliverska som många kritiker i alla år hävdade utan samma, lite högtidliga språk som man talar på ståplats, när Sandvikens AIK spelar hemmamatch i bandyns elitserie. Allt detta enligt Evander själv.

Thomas Almqvist